

Tonga

LAO KI HE NGA AHI HALA

VAHE 24.02

Tohi Lao Fakatonutonu 2020

Tonga

LAO KI HE NGAahi HALA

Fokotu'utu'u 'o e Ngaahi Kupu

Kupu

1	Hingoa nounou.....	4
2	Fakahinohino	4
3	Ko e Ngaahi Hala	4
4	Minisita Fonua ke fanongonongo 'a e ngaahi hala Pule'anga	5
5	Fakangofua ke toho ha me'a mamafa	5
6	Mafai 'oku ma'u 'e he Minisita kau ki he 'atu ha tohi fakangofua.....	5
7	Ngaahi Hia	6
8	Taimi 'oku ngofua ke fekau ke totongi 'o e monomono.....	6
9	Huo toumu'a	6

TEPILE

7

KO E NGAahi TOTONGI TOHI FAKANGOFUA

7

LAO KI HE NGAABI HALA

KO E LAO 'OKI KAU KI HE NGAABI HALA¹

Kamata'anga [4 'o Sepitema, 1920]

1 Hingoa nounou

Ko e hingoa nounou 'o e Lao ni Ko e Lao ki he Ngaahi Hala.

2 Fakahinohino

'I he Lao ni —

“**hala pule'anga**” ko hono 'uhinga ko ha hala kuo fanongonongo ko e hala 'o hange ko e Lao ni pe ha hala 'a ia 'i he te'eki ke fakahoko 'a e Lao ni na'e fu'u mahino pe na'e lau ko e hala Pule'anga ia.

“**toumu'a**” ko hono 'uhinga ko e kelekele ia 'oku kamata mei he ngata'anga 'o ha kelekele 'oku taupotu ki ha hala 'o a'u ki he loto hala ko ia.

“**oku ne nofo**” ko ha taha 'a ia 'oku ne ma'u fakalao pe 'oku ne pule'i ha kelekele.

3 Ko e Ngaahi Hala

Kuo pau 'e ma'u 'e he Minisita Fonua 'a e mafai ke tu'utu'uni ke ngaahi ha ngaahi hala fo'ou.

4 Minisita Fonua ke fanongonongo 'a e ngaahi hala Pule'anga

- (1) Ko e me'a 'i he 'ene ha mai ki he Minisita Fonua 'oku 'aonga ke fakaha pe fanongonongo ko e hala Pule'ange ha hala fo'ou neongo pe ko ha hala tanu pe 'ikai kuo pau te ne tu'utu'uni ke tomu'a pulusi 'i he Kasete ha tatau 'o e fakaha pe ko e fanongonongo ko ia pea 'e kamata 'a e lau 'o e hala ko ia ko e hala Pule'anga mei he 'aho ko ia na'e pulusi ai 'a e fakaha pe ko e fanongonongo 'i he Kasete pea ko e ngaahi lao kotoa pe 'oku kau pe 'e kau ki he ngaahi hala Pule'anga 'e kau ia ki he hala Pule'anga kuo fakaha pe fanongonongo ko e hala Pule'anga.
- (2) 'E 'ikai ke toe pulusi 'e he Minisita Fonua 'i he Kasete ha fakaha pe fanongonongo 'oku kau ki he ngaahi hala 'oku 'ilo ko e ngaahi hala Pule'anga pea 'oku lau mo ngaue'aki 'o hange ko e ngaahi hala Pule'anga.

5 Fakangofua ke toho ha me'a mamafa

- (1) Ka 'i ai ha taha 'a ia 'oku ne loto ke toho 'i ha hala Pule'anga kuo tanu 'i ha saliate pe 'i ha founga kehe ha me'a 'a ia ka lau fakataha mo e saliate pe ko ha uta 'i ha founga kehe 'a ia 'e ngaue'aki 'o lahi hake hono mamafa 'i he touni 'e 3 kuo pau te ne tomu'a ma'u ha tohi fakangofua mei he Minisita Fonua ke uta 'a e me'a koia.²
- (2) 'I he te'eki fai 'a e tohi fakangofua toho me'a ko ia 'e he Minisita Fonua kuo pau ke 'omi ki he Minisita Fonua 'e ia 'oku ne no 'a e tohi fakangofua ko ia ha tohi fakamatala ki he ngaahi me'a ko eni —
 - (a) Fakamatala ki he anga 'o e me'a 'oku teu ke toho.
 - (b) Fakamatala ki hono lahi mo hono mamafa 'o e me'a ko ia pea mo e ngaahi me'a 'e toho fakataha mo ia.
 - (c) Ko e ngaahi me'a 'e ngaue'aki koe'uhi ko e toho 'o e me'a ko ia.
 - (d) Ko e feitu'u fe 'e toho mei ai mo e feitu'u 'e toho ki ai pea mo e ngaahi hala 'e toho ai 'a e me'a ko ia.
 - (e) Ko e taimi fe 'oku fakafuofua ki he toho 'o e me'a ko ia.

6 Mafai 'oku ma'u 'e he Minisita kau ki he 'atu ha tohi fakangofua

- (1) 'Oku 'i he Minisita Fonua 'i he 'ene loto ki ai ke fakafisi ha tohi fakangofua ke toho ha me'a kuo fai 'o hange ko e kupu 5 pe ke 'atu 'a e tohi fakangofua 'i he 'osi totongi 'a e ngaahi totongi 'oku tu'u 'i he Tepile pea ke 'atu 'a e tohi fakangofua ko ia mo e ngaahi tu'utu'uni ki he taimi mo e tutu 'a e maama, mo e pa'anga ke 'atu na'a maumau'i 'a e hala 'o hange koia 'e loto ki ai 'a e Minisita Fonua.
- (2) 'Oku ngofua ke to'o 'a e pa'anga totongi monomono hala 'a ia na'e hoko 'i he toho 'a e me'a na'e fakangofua ke toho mei he pa'anga kuo tuku 'e ia 'oku 'a'ana 'a e tohi fakangofua ko ia.

7 Ngaahi Hia

Ka 'i ai ha taha te ne fai 'a e ngaahi hia pe ha hia 'e taha 'o e ngaahi hia ko'eni 'oku ha 'i lalo ni 'e fakamaau'i ia pea ka 'ilo 'oku mo'oni te ne mo'ua 'o 'ikai lahi hake 'i he \$40, 'oku pehe ka 'i ai ha taha 'a ia —

- (a) 'i he'ene no ha tohi fakangofua ke toho ha me'a 'a ia 'oku totonu ke ma'u ha tohi fakangofua ki ai koe'uhi ko e kupu 5 'o e Lao ni te ne fai ha fakamatala loi pe fakamatala kākā 'oku kau ki he ngaahi fakamatala kuo tu'utu'uni ke fai;
- (b) kuo ne ma'u ha tohi fakangofua ke toho ha me'a pea 'ikai te ne fai ki he ngaahi tu'utu'uni katoa pe ko ha tu'utu'uni 'oku tu'u 'i he tohi fakangofua tuku kehe 'a e tu'utu'uni ki he taimi;
- (c) kuo ne maumau'i ha hala Pule'anga;
- (d) kuo ne faka'efihia'i pe ta'ofi 'a e fe'alu'aki 'i ha hala Pule'anga;
- (e) kuo ne tuku ha me'a 'oku toho pe ko ha saliote 'i he hala Pule'anga 'i he po'uli ta'e tautau ha ongo maama 'i he ongo tafa'aki 'o e me'a ko ia.

8 Taimi 'oku ngofua ke fekau ke totongi 'o e monomono

Ka 'i ai ha taha 'oku te'eki ke ma'u ha fakangofua pe 'oku ne ma'u ha fakangofua koe'uhi ko ha fakamatala loi pe kākā 'o hange ko e kupu 5 'o e Lao ni te ne toho ha me'a 'i ha hala Pule'anga 'a ia 'oku totonu ke fua ma'u ha fakangofua ke toho ia mei he Minisita Fonua 'e fakamaau'i ia pea ka 'ilo 'oku mo'oni te ne mo'ua 'o 'ikai lahi hake 'i he \$40 pea 'oku ngofua ki he fakamaau polisi ke fekau kiate ia ke totongi foki mo e pa'anga ko ia kuo fakafuofua ko e totongi monomono 'o ha maumau'i 'o e hala Pule'anga koe'uhi ko e ngaue ta'e hoa mo e lao kuo fai 'e he faka'iloa.

9 Huo toumu'a

- (1) Kuo pau 'oku 'i he kakai kotoa pe 'oku nau ma'u ha 'api 'oku taupotu ki ha hala Pule'anga —
 - (a) ke huo mo tafi 'a e toumu'a 'o e 'api ko ia; pea
 - (b) ke ta ki lalo pe ta 'a e ngaahi 'akau pe ngaahi va'a 'oku tupu 'i he kelekele ko ia koe'uhi ke ta'ofi 'aki 'ene ope ki he hala Pule'anga.
- (2) Ka 'i ai ha taha te ne maumau'i 'a e kupu ni 'e fakamaau'i pea ka 'ilo 'oku mo'oni te ne mo'ua ko e seniti 'e 10 ki he mita 'e 18 kotoa pe 'o e toumu'a na'e 'ikai ke huo mo tafi lelei pea ko e seniti 'e 10 koe'uhi ko e 'akau pe va'a kotoa pe na'e 'ikai ke ta pe ta ki lalo.³

TEPILE**KO E NGAahi TOTONGI TOHI FAKANGOFUA⁴**

(Kupu 5)

	\$
1. Ko e fale 'e taha 'oku sikuea mita 'e 9 'a e faliki	2.00
2. Ko e ngaahi vaka 'oku lahi 'i he mita 'e 6 kae si'i hifo he mita 'e 9	1.00
3. Ka ko e ngaahi vaka 'oku mita 'e 9 pe lahi ange	2.00
4. Ka ko ha me'a 'oku laka hono mamafa 'i he touni 'e 5 lau fakataha mo e me'a kotoa 'oku kau ki hono toho 'e totongi ia ki he	2.00
5. Ki he 'aho takitaha 'oku laka 'i he ngaahi 'aho 'oku ha 'i he tohi fakangofua ke toho ha me'a 'e	4.00

FAKAMATALA FAKALAHĪ

¹ **Tohi Lao Fakatonutonu 1988, Vahe 155-** Lao fika 9 ‘o e 1909, 10 ‘o e 1920, 7 ‘o e 1924, 7 ‘o e 1926, 12 ‘o e 1980

² Fakatonutonu ‘e he Lao 12 ‘o e 1980

³ Fakatonutonu ‘e he Lao 12 ‘o e 1980

⁴ Fakatonutonu ‘e he Lao 12 ‘o e 1980